

A HÁROMKIRÁLYOK TOTLEBENBEN.

Irtá : *Alexander Lernet-Holenia.*

EZERHATSZÁZNEGYVENHÉT NOVEMBERÉBEN a harmincéves háborúban résztvevő francia csapatok főparancsnoka, Turenne marsall nagy lovaglásba fogott, hogy személyesen tartson szemlét Pfalzban hadakozó seregének néhány előretolt állása fölött s közben a kíséretében levő lovasok két embert fogtak el, akik rongyos ruhában, gyalogszerrel rótták az országot. Egy fiatal ember és egy szőke fiatal asszony volt a két elfogott, de mind a kettő nagyon nyomorúságosan festett. Az asszony ezenfelül még gyermeket is várt; a hetedik vagy nyolcadik hónapban járhatott már. Arra a kérdésre, hová tartatnak, kijelentette a két ember, hogy házastársak és hogy kénytelenek voltak elhagyni azt a helyet, ahol eddig az asszony szüleinél laktak s ahol a férfi is valami mesterséget folytatott, mert itt a katonák az utolsó szálig felégették mindent s most az a szándékuk, hogy a férfi szülőföldjére, az alsó Majna mellé, egy Totleben nevű helységbe vándoroljanak abban a reményben, hogy ott talán menedéket lelnek és a férfi is valami keresethez juthat. Mert nekik maguknak nincs már egyebük a rajtukvalónál s reménységüknél a gyermekben, akivel az asszony várandós.

Turenne marsall, aki éppen bizonyos tervet forgatott agyában, csak egy-két töredéket értett ebből a németül folytatott kihallgatásból. Mindenesetre megragadta figyelmét a falu különös neve, ahová ezek ketten igyekeztek. Elbocsátotta őket és különös elhatározás fogamzott meg benne.

Még ugyanennek a télnek egyik éjszakáján, amely irgalmatlanul hideg volt, felbukkant egy lovascsapattal az alsó Majna tájékán.

Ő maga meg az emberei is állig fel voltak fegyverkezve s prémekebe és köpenyegbe burkolva. A hold fénye megcsillant sisakjukon. A vidéket köröskörül pusztasággá dúlták a hadak. A csapat előtt mintegy száz lépésnyire, karabélyát öklébe szorítva két lovas ügetett, aki egy-egy behavazott bozótnál vagy egy felperzselt udvarház maradványainál itt is, ott is megállott és hangosan kiáltott oda : «*Qui vive?*» De senki sem válaszolt. A vidék teljesen kihaltan terpedt el, csak néhány felzavart, elvadult kutya futott tova a havas mezőkön és még sokáig vonított a messzeségben.

Egy fás darabka sarkánál megálltak a lovasok. Turenne úr lezállt lováról és két szolga, már nyilván előbb kapott parancsra, odalépett hozzá és levette válláról a prémes köpenyt és fejéről a kalapot. A holdfény felvilágolt pánccélján és az aranyláncon, melyet nyakán viselt.

Közben már számos tisztje is leugrott nyergéből s odasereglett

köréje, a két szolga pedig különös ruhát húzott fegyverzete tetejébe, aranycsillagokkal telehintett fehér inget, s az arcát fekete fátyollal takarta el.

Az egész a háromkirályok ruhája volt, aminőt a betlehemesek viselnek.

A két szolga aztán a két pisztolyt is kihúzta tokjából és a marsall kezébe adta.

— Most megyek — mondta tisztjeinek. — Az urak itt várnak rám. Ha reggel háromig nem térnék vissza, akkor kutassák át a falut.

— Parancsára, Monseigneur — felelték a tisztok s a marsall megindult a hómezőn.

Néhány száz lépést mehetett, amikor falu körvonalai bontakoztak ki előtte.

A falu észeki végén világ pislákol.

A marsall egyenesen annak tartott.

Fürcsa, olajos papírból készült lámpából szüremlett, amelynek csillag alakja volt s úgy nyolc láb magas rúd végén lengett.

Két ember állt alatta, egyik közülök a rudat tartotta. Ezeken is csillagos ing volt, de az arcuk előtt fehér fátyol.

Turenne úr, miközben pisztolyát fölemelte, oda lépett hozzájuk és megnevezte magát.

A másik kettő így válaszolt: «Wrangel» és «Melander».

Az egyik a svédeknek Torstenson után kinevezett főparancsnoka volt, a másik a császári csapatoké, Melander birodalmi gróf Holzapfelből.

Mind a hárman felemelték fátylukat és egymás arcába néztek, aztán ismét arcukra ejtették a fátylat. Turenne bedugta pisztolyait a selyemövébe, amelyet a háromkirálying alatt viselt és így szólt:

— Azért kérttem ide ebben az állötözetben az urakat, hogy elvonulva, zavartalanul megbeszélhessük a ránk tartozó ügyeket. Három királyok napja van és betlehemeseknek fognak nézni bennünket. Legjobb, ha most a faluba megyünk és valami kvártély után nézünk, ahová behúzódhatunk és tárgyalni kezdhetünk.

— Nincs már itt falu — mondta Melander. — Felperzselték. Kegyelmed tulajdon csapatai bátorzkodhattak megtenni, gróf uram.

— Lehettek a kegyelmed csapatai is gróf úr — felelte Turenne.

— Vagy a svédek — mondta rá Melander.

— Mindegy, de mindenesetre utána kellene néznünk, hátha mégis találhatnánk valami hajlékot — szólalt meg Wrangel, mert ebben a farkasordító hidegben nem ácsoroghatunk itt.

Nekiindultak hát a csillaggal.

A falu utcáján véges-végig, ahol azelőtt házak állottak sorjában, most csak üszkös romhalmazok kupacodtak. De a leégett templom közelében mégis találtak egy félig-meddig épen maradt házat, amelynek ablaküregei deszkákkal voltak beszögezve s a deszkák közein át gyöngé fény szüremlett ki.

Az ajtó elé léptek és bekopogtattak.

Többször is kellett kopogtatniok, míg egy hang belülről meg nem kérdezte, mi szél hozta őket.

— Ajtót nyitni — kiáltották — és erre az ajtó, amelynek már nem volt sarkvasa, recsegve megnyílt kissé és egy ember dugta ki a fejét.

— Mit akartok? — kérdezte.

— Betlehemesek vagyunk — mondta Melander. — Háromkirályok köszöntését hozzuk. Bocsáss be.

— Háromkirályokét? — mondta az ember — már ma?

— Úgy van — felelte Melander. — Bocsáss hát be a házba!

Azzal már a küszöbre is lépett és a másik kettő is követte, csak előbb a lámpásrudat tették le.

— De hiszen még csak karácsony este van — mondta az ember, miközben újra behúzta mögöttük az ajtót.

— Nem — szólt most Wrangel — Háromkirályok napja van. Ti tán azt hiszitek, hogy még a régi kalendárium számít?! Már új naptár járja.

— Miféle új?

— A pápa — mondta Melander — megváltoztatta a kalendáriumot. Mert a régi bizony tizennégy nappal elmaradt. Nem egyezett már a csillagok állásával. Hát ti ezt itt nem tudjátok, nem hirdette ki nektek a papotok?

— A papunk rég halott — mondta az ember. — Agyonverték a svédek. A falut felperzselték, sivatag az egész vidék. Hát honnan tudhassuk, megváltoztatta-e a pápa a kalendáriumot vagy sem. Mi a szent estét üljük ma, ha ugyan ezt még ünneplésnek lehet nevezni.

— Hát akár hogy van is — mondta Wrangel — mi szeretnénk itt kicsit megpihenni. Adj valami harapnivalót, meg egy-két pohár bort is, tisztességes pénzzel megfizetünk érte.

— Valamikor én voltam itt a fogadós — mondta az ember — és jól ment az üzletem. Most azonban a magunk számára sincs kenyerem és ha inni akarunk, havat kell olvasztanunk, mert a kutaink betömődtek. Üljetek le, az ülés az egyetlen, amivel megkínálhatlak. De miféle emberek is vagytok ti, hogy azt hiszitek, Betlehem-járással tudtok egy kis alamizsnát összekoldulni. Honnan kerültök? Ebben a faluban nincs rajtunk kívül egyetlen élő lélek sem, s az egész környéken nem akad egyetlen szemernyi élés és egy szál jószág sem. Minden elpusztult a háborúban. Mondják, Henneberg vidékén már az elesettek holttestét is felfalják az emberek. Meddig tart még ez a háború?

A három betlehemes vállat vont és körülnézett a helyiségben. Nem volt abban más csak a tűzhely, amelyről pislákoló láng terjesztett fel-fellobbanó világot, meg egy asztal és körülte néhány pad. A szobában földig állt a füst is. A fogadós felesége meg egy serdülő fiú, mindaketten ijesztően lesoványodva, tágra meredt szemmel csodál-

kozott az idegenekre. Azonkívül még ketten voltak a szobában, egy fiatalember meg egy szőke fiatalasszony. Turenne megismerte őket. Az a két ember volt, akikkel a felderítő lovaglás alkalmával találkozott.

— Kik ezek? — kérdezte tört németseggel.

— Szegény emberek — mondta a fogadós. — Ide huzódtak volna, de sehol nem találtak hajlékot. A férfi idevaló volt, aztán más vidékre ment és megházasodott, de megint vissza kellett térnie, most én adtam kettőjüknek szállást az istállóban. Az asszony gyermeket vár.

— Ne mond? — bökte oda Turenne, azzal a három jövevény leült az asztalhoz.

A többiek közben azon mesterkedtek, hogy a tűzhely közelében mohából és apró fából faragott alakokból a betlehemi istállót felállítsák. A kis faszobrok, amelyek még a fogadósnak birtokában voltak, mert a prédát kereső katonák közül egyetlen egy sem találta őket elég értékeseknek arra, hogy magával vigye, szép színesre voltak befestve s a Szent Családot, az angyalokat, a királyokat és pásztorokat ábrázolták, meg ökröket és szamarakat a kisdéd Jézus jászola körül.

A három hadvezér elnézte őket egy darabig, azután elmélyedt beszélgetésébe.

A béketárgyalások, — mondotta Turenne — amelyek Münsterben már tavaly megkezdődtek, nem a seregek szellemében folynak. Ha csakugyan békére kerülne a sor, a seregek feleslegessé válnának. De a katona megszokta már, hogy abból éljen, hogy kell a katona és mi vezérek felelősek vagyunk a katonákért. Aztán meg őszintén megvallva, a háború olyan üzlet lett, mint akármely másik. Nem tudom, hogy gondolkodnak róla az urak, de én részemről mindent el fogok követni és megakadályozom, hogy a béke olyan formában jöjjön létre, amelyben mi és embereink döntő súlyú helyzetünket elveszithetnők s máról-holnapra szélnek ereszthetnének bennünket. Azért kérttem ide az urakat, hogy megbeszéljük, milyen óvintézkedéseket tehetnénk egy elhamarkodott békekötés megakadályozására. Mert ha ellenségek vagyunk is, végeredményében ugyanegy istrángot húzunk vagy ugyanegy malomban örölünk, ahogy az uraknak tetszik.

Mikor az emberek, akik a Betlehemet rakosgatták, az idegenyelvű beszédet hallották, álmélkodva sandítgattak át a három idegenre. A gazda egy darabig nyugtalanul hallgatta őket, aztán odament az asztalhoz.

— Kik vagytok ti? — kérdezte — nem vagytok ti közönséges betlehemesek. Külországbeliek vagytok és alighanem katonák. Mi keresni valótok itt? Még mindig nem bizonyosodtatok meg róla, hogy pusztasággá van dűlve ez az ország, ez a falu, ez a ház és innen már semmit elvinni nem lehet? Mit akartok tőlünk? Nem adhatunk már nektek semmit. Maródiak vagytok? Kémek vagytok? Azok küldtek előre, akik az életünket is el akarják venni? Mert az az egyetlen, amit még elvehettek tőlünk.

— Hallgass — mordult rá Melander. — A Szent Háromkirályok vagyunk s azzal vége. Ne zavarj bennünket. Fontos beszédünk van itt egymással. — Azzal egy aranyat dobott oda neki.

A fogadós csak nézte a csillogó pénzdarabot, évek óta színét sem látta már. Aztán hirtelen felkapta, kipróbálta az ujjaival. Közben mintha kicserélték volna. A szemébe akart nézni a három ismeretlennek, de tekintete nem tudott a leeresztett fátylakon keresztülhatolni. Csak most vette észre a sarkantyús csizmákat is, amely a három jövevény betlehemes lebernyege alul kikandikáltak és megpillantotta a bőr kardtokok fémfoglalatát is.

— Bocsánat nagy jó uraim — mondta hajbókolva. — Egy világért se akartam... nem tudhattam...

— Jól van no — szólt rá Melander — most lódulj!

— Elénekelhetjük legalább a karácsonyi éneket? — kérdezte még a fogadós. — Nem zavarja az urakat.

— Tőlem elénekelhetitek — felelte Melander — csak ne csapjatok nagy lármát. Maradjatok csendben.

A fogadós egyre hajbókolva hátrált. Összesűgött az embereivel s az aranyat mutogatta nekik. Azok át-át sandítottak a jövevényekre, majd a fogadós felesége odajött és kezet csókolt Melandernek.

— Jó, jó — mondta Melander és ügyet sem vetett rá. A francia megbeszélés közben folyt tovább. Kisvártatva a jászol körül állók rázendítettek a karácsonyi énekekre. Halkan énekelték szívreható hangokon.

Még nem ért véget a dal, mikor a fiatalasszony hirtelen abba hagyta az éneklést. Megtántorodott és az ura vállába kapaszkodott. Meglepték a fájások.

— Mi történik ott? — kérdezte Wrangel. De szavaira mély csönd felelt.

— Hol is vannak tulajdonképpen ezek a fickók? — tanakodott magában. Felállt s odalépett az ajtóhoz, amely az istállóba nyílt és erősen rávágott a pisztolya agyával.

A fogadósnak csakugyan az lett volna a szándéka, hogyha az idegenek nincsenek itt, a szobában fekteti le a gyermekágyas asszonyt. De az urak jelenléte miatt nem merte. Bevitték hát az asszonyt az istállóba, ahol egy csomó mohából és avarlevélből kapartak össze almot számára.

A hadvezérek észre sem vették, mikor az ének félbeszakadt és azt sem, hogy az asszonyt elvitték onnan. Megvoltak hozzá szokva, hogy úgy nézzenek keresztül más embereken, mint üres szalmán. Tovább vitatkoztak és a francia szavak morajlásából olykor ezek a nevek halatszottak ki: Torstenson, Jan de Wert, Max Emanuel. Valamiféle okból mintha hirtelen meghasonlottak volna egymással a hadvezérek és most ugyancsak izgatottan váltották a szót. A háború folytatása ellen mindenekelőtt Melander nyilatkozott. Azt mondta, hogy az

ország már eléggé fel van dülva, hiszen szemmel látható, milyen kol-dusszegények lettek itt is az emberek és abban is van valami igaz, amit itt az imént a fogadós az emberevről mondott; már régóta rebesgetik, hogy bizonyos csaták után éjnek idején emberek bukkan-tak fel a csatamezőkön, feldarabolták, megsütötték és megették volna a holtakat. — Igy vitatkoztak tovább, amikor egyszerre csak az istállóból sikoltás hallatszott, azután még egy. Erre már felpillantottak.

Jó időbe telt, míg a gazda megjelent.

— Ki sikoltott ott? — kérdezte Wrangel. — Mit is műveltek ti odakünn?

— Ó Uram — hebegte a fogadós. — Ó Uram — és az arcán hirtelen valami csodálatos kifejezés ömlött el.

— Nos hát — mordult rá Wrangel. — Ki vele! Mi az?

— Csak gondold el nagy uram, — felelte a fogadós, — mialatt ti itt ültetek, történt valami. Olyan nagy ideje már, hogy ilyesmi nem történt itt. Mindig csak idegen katonák jöttek és gyilkoltak, szurkáltak és égettek, és mindig csak fogyott az ember. Most azonban eggyel többen lettünk. Az a fiatalasszony gyermeket szült. Fiúgyermek. Talán hamarosan itt lesz a béke. Nem jönnétek ki megnézni a gyermeket, ti Urak?

Azok hárman egymásra néztek. Az első pillanatban talán még az járt a fejükben, hogy megkérdezik a fogadóst, talán elmélt az esze, hogy így molesztálja őket s táguljon innen, amíg szépen van. De aztán, úgy lehet egyik is, másik is visszagondolt arra az időre, amikor a tulajdon családjukban is gyermek született és hogy milyen öröm támadt akkor. Vagy talán az jutott eszükbe, amikor maguk is gyermekek voltak. És Turenne talán egy pillanatra az asszony szőke hajára gondolt.

Még aztán a fogadós hangja is olyan volt, amilyen hangon már nagyon rég nem hallottak embert beszélni. A gyermek idegen gyermek volt, semmi köze nem volt hozzá, mégis olyan meghatottnak látszott, mintha a tulajdon gyermekéről lett volna szó. Mégis csak, ebben a tartományban, amely olyan kifosztott volt, hogy jégsivataghoz hasonlított, amelyen holtak heverték szerteszét, egy gyermek kezdte meg parányi életét, olyan volt, mintha valami tavaszi fuvalom lopakodott volna be, itt, ahol a hadvezérek naponta kiadott parancsára a halál ülte diadalát, gyermek született, mintha valamiképpen nekik is született volna.

Az első, aki az istálló küszöbére lépett, Melander volt, majd Wrangel követte, utoljára Turenne.

Ott feküdt az asszony az almon. Az arca olyan fehér volt, mint a hó, de a csóva fényében úgy csillogott a haja, mint aranszövet és a többiek ott térdeltek körülötte, vékony rongydarabba csavarták a gyermeket, ami szegénységükben még megmaradt és az anya karjába tették.

A hadvezérek némán álltak ott és sokáig nézték az anyát és gyer-

mekét. Ekkor Turenne lekapcsolta az aranyláncot, amely a betlehe-
mes ing alatt a nyakában lógott és odatette a gyermek elé. Melander
levetette a kesztyűjét és lehúzott az ujjáról egy rubinköves gyűrűt.
Wrangel pedig pénzzel telt erszényt tett le az alomra.

A megajándékozottak azt hitték csoda történt és a fiatalember
köszönetet próbált dadogni, de egy árva szó sem jött ki a torkán.
De a hadurak is egyszerre szinte fenhéjazón utasították vissza. Tulaj-
donképpen kissé zavarba jöttek amiatt, amit itt cselekedtek, de ön-
maguk előtt azzal mentegetődztek, hogy azt gondolták magukban,
mindez csak aféle nagyúri szeszély volt. És csakhamar el is távoztak,
otthagyva furcsa lámpásukat. A fogadónak, aki ki akarta őket kísérni
és szüntelenül fecsegett s hol nevetett, hol meg a szemét törülgette,
azt parancsolták, hogy maradjon. A falu határában, anélkül, hogy a
megkezdett tárgyalást befejezték volna, kurtán köszöntötték egymást
és ment mindegyik a maga útjára.

De szívükben már ott volt a béke.

AZ ÚJ EMBER.

*Reménytelenségemből: reményt,
hitetlenségemből: hitet,
rajzolni kell az elborult égboltra
szivárványt.*

*Szomorúságomból: vig napot,
erőtlenességemből: erőt,
kovácsolni kell egy csillagot,
szikrázó fényűt, vakmerőt.*

*Valaki majd meglátja a szivárványt,
meglátja a szikrázó csillagércet,
ki még tán meg se született,
de majd merészen, friss ököllel
elűzi a lidércet.*

*Megvívja a pokollal harcát
s a démonokkal, kik sorsára törtek,
Isten felé fordítja arcát
s egy új világkatasztrófaig
ura lesz a földnek:
Lelkében fénylőbb lesz a csillag,
kezében égőbb lesz a munka,
versében lüktetőbb a ritmus,
szívében tisztultabb a szerelem.*